

IN MEMORIAM

Joan Bada i Elias (1937-2017)

El dimecres 20 de desembre de 2017, als 80 anys d'edat, moria a la residència sacerdotal «Sant Josep Oriol» de Barcelona el Dr. Joan Bada i Elias després d'una llarga malaltia que l'havia afeblit enormement. Les exèquies, celebrades l'endemà a la capella de dita residència sacerdotal, foren molt concorregudes, amb preveres de Barcelona i altres sacerdots vinguts expressament que s'afegiren a la concelebració presidida pel cardenal Lluís Martínez Sistach. Un elevat nombre de familiars, amics, feligresos, alumnes i, sobretot, col·legues de la Facultat de Teologia i del Departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona emplenaren els baixos de la residència «Sant Josep Oriol» que, aquell matí, restaren insuficients per acollir la gernació que volia donar, des de l'agraïment, el darrer comiat al Dr. Bada.

Al llarg dels seus 58 anys de sacerdoci, Mn. Joan Bada realitzà una fecunda activitat pastoral en diverses parròquies de l'arquebisbat de Barcelona i, alhora, promogué un gran nombre d'activitats ecumèniques a favor de la unitat dels cristians. També treballà com a delegat diocesà d'ensenyament i catequesi al llarg dels anys 1973-1981, durant el pontificat del cardenal Jubany, en un moment particularment delicat, quan, en la represa de la democràcia, s'hagué de ressituat l'ensenyament de la religió a les escoles i aquesta passà a ser una assignatura optativa. Fou en la complexitat d'aquesta circumstància, quan Mn. Bada proposà, sense reeixir en el seu projecte, la creació d'una assignatura obligatòria de cultura religiosa en els centres escolars, a canvi de retirar la de religió catòlica, ja que ell solia afirmar que, avui, és impossible interpretar la cultura occidental sense conèixer la cultura religiosa que l'ha afaïçonat.

Joan Bada i Elias, nasqué el dia 21 de maig de l'any 1937, en el si d'una família cristiana de l'antiga Vila de Gràcia que donà també un altre fill al

presbiteri de Barcelona (Mn. Miquel Bada, † 2016). A la jove edat dels deu anys, en el 1947, Joan Bada ingressà al Seminari Menor de la diòcesi de Barcelona, i en el 1952 passà al Seminari Major, o Conciliar, per tal de seguir els cursos eclesiàstics que, una volta coronats, el dia 6 de desembre de 1959, i a redós de la capella del palau episcopal, de mans del llavors bisbe auxiliar de Barcelona, monsenyor Narcís Jubany, rebé l'orde del presbiterat. L'any següent, el 1960, Joan Bada fou enviat a completar els estudis a la Pontifícia Universitat Gregoriana de Roma, on l'any 1963 assolí la llicenciatura en teologia i, una volta obtingut aquest grau acadèmic, retornà a Barcelona essent adscrit, en el mateix 1963, a la parròquia barcelonina de Sant Joan d'Horta, on li fou confiada la cura pastoral de la barriada dels «Tres Pins», fins a l'any 1965, quan rebé el nomenament de coadjutor de l'emblemàtica parròquia de la Sagrada Família de Barcelona, mentre redactava la tesi de doctorat, que defensà a Roma l'any 1968, sota el guiatge del P. Miquel Batllori a la Facultat d'Història Eclesiàstica de la Gregoriana.

Joan Bada, després d'actuar des del 1973 com a delegat episcopal d'ensenyament i catequesi, l'any 1981 fou adscrit a la parròquia de Sant Ildefons, amb les facultats de vicari i, durant els anys 1981-1982, exercí d'ecònom a la parròquia de Sant Gervasi i Protasi, al barri de la Bonanova de Barcelona. En els seus darrers anys de sacerdoci solia celebrar a l'església de Sant Felip Neri de Gràcia, i algunes vegades, a la parròquia de Sant Miquel dels Sants, al carrer Escorial, església situada ben a prop del carrer Legalitat, on vivia en un pis veí al de la seva germana i nebots. Com que aquest *in memoriam* no té la pretensió de ser una biobibliografia, em limitaré a glossar, molt breument i a guisa de balanç, l'abast de la valuosa tasca del Dr. Bada com a escriptor i, sobretot, com a docent d'història eclesiàstica a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona i a la Facultat de Teologia on, a més de professor, el Dr. Bada fou, alhora, un expert assessor i un actiu redactor de la col·lecció *Clàssics del Cristianisme*, del *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya* i de revistes de caràcter històric i teològic com ara *Pedralbes*, *Afers*, «*XX siglos*» i la *Revista Catalana de Teologia*, principalment.

Joan Bada que, com ja he dit més amunt, es formà acadèmicament a la Universitat Gregoriana de Roma, una volta completats els estudis sota el guiatge de l'eminent professor Miquel Batllori, assolí l'any 1968 el doctorat en història eclesiàstica amb un modèlic estudi sobre el bisbat de Barcelona durant el famós Concili de Trento. Posteriorment, en el 1984, es doctorà, amb una segona tesi, en Filosofia i Lletres (Secció Història) a la Universitat de Barcelona, aconseguint el premi extraordinari de doctorat del curs 1983-1984, pel rigor i l'excel·lència de la seva investigació sobre l'Església de Barcelona en la crisi de l'Antic Règim.

El Dr. Bada fou agraciat amb una gran capacitat organitzadora i, amb eficàcia, dirigí la Biblioteca Episcopal els anys 1970-1972 i, alhora, sota el guiatge del Dr. Josep Vives Gatell, fou cap de redacció de la prestigiosa revista de ciències historicoeclesiàstiques *Analecta Sacra Tarraconensia* en el període 1968-1972, la qual posà al servei de la naixent Facultat de Teologia, que encara no comptava amb una publicació pròpia. Des d'aquesta capacitat organitzadora, també contribuí a vertebrar i donar impuls, com a secretari, als dos primers Congressos d'Història Moderna de Catalunya, celebrats els anys 1984 i 1988 i, sobretot, promogué i organitzà el primer Congrés d'Història de l'Església a Catalunya, celebrat a Solsona l'any 1993.

Mossèn Joan Bada fou degà de la Facultat de Teologia al llarg dels anys 1972-1978 i, justament en aquest període, fou quan es creà la *Revista Catalana de Teologia*, l'any 1976. Exercí, també, com a vicedegà en el llarg període de 1994-2003, combinant aquesta tasca amb la de professor d'història moderna i contemporània en el llarg període de 1968-2007. Prèviament ja havia estat professor d'aquesta matèria en el Seminari Conciliar de Barcelona durant els anys 1965-1967 i, a més, fou director del Departament d'Història de la Facultat de Teologia els anys 1973-1974, 1977-1978 i 1982-1989.

De manera coincident, en les notes necrològiques aparegudes a la premsa ran del seu traspàs, unànimement, es posà de manifest que, amb la mort de Joan Bada s'acomiadava a un dels més destacats representants d'aquella generació de sacerdots amb veu pròpia, que amb esperit crític i amb un gran amor a l'Església, desitjaren una renovació eclesial més intensa. També en les necrologies publicades es volgué posar en relleu la gran honestat intel·lectual de Mn. Bada que, en l'opinió de Francesc Valls, en un article publicat en l'obituari del diari *El País*, el dia 21 de desembre de 2017, immediatament després del traspàs del Dr. Bada volgué escriure que el savi professor traspasat: «Nadó toda su vida contracorriente y defendió sus ideas con gran convicción, sin temor a represalias». Certament, Mn. Joan Bada va saber combinar la dedicació pastoral amb l'excel·lència en àmbits acadèmics i universitaris, i en el seu cas en la docència de la història eclesiàstica que, tothora, sabé presentar als seus alumnes de manera atractiva i amb un gran rigor crític i historiogràfic. En efecte, els que hem gaudit del seu mestratge sempre recordarem el seu rigorós i exigent tarannà acadèmic i, sobretot, l'enorme abast dels seus coneixements enciclopèdics. Principalment, recordarem amb agraïment la seva constància i la seva generosa dedicació en el seguiment i guiatge de les investigacions i, no només de les tesis de doctorat que ell orientà, sinó també de nombroses investigacions de temàtica històrica. Personalment li sóc deutor de nombroses hores que em dedicà més enllà de la direcció de la tesi de doctorat, quan em guià i em prologà amablement els ix volums publicats a la

Col·lectània Sant Pacià entre els anys 1996 i 2014, que ell qualificà de *Corpus Historicum Capuccinorum Cathaloniae*. Semblantment, això mateix també ho podrien confirmar els professors Ramon Corts, Manuel Fuentes, Miquel Coll, Valentí Girbau, Ignasi Fernández Terricabras, Carme Ferrés-Cantal, Jordi Vilamala, Pere Cardona i Eugeni Perea, entre molts altres destacats alumnes del Dr. Bada, tant a la Facultat de Teologia, com a la Universitat de Barcelona, prestigiosa universitat civil on començà a treballar com a professor contractat, al llarg dels anys 1972-1986. L'any 1986 assolí la titularitat com a professor del Departament d'Història Moderna fins a la seva jubilació el 2007. Posteriorment, a llarg dels anys 2008-2010 mantingué encara la seva col·laboració amb el Departament d'Història Moderna, a través de la seva condició de professor emèrit.

De l'abundant bibliografia del professor Joan Bada cal destacar la publicació de *Catalònia Religiosa*, un espectacular atlas de la vida religiosa a Catalunya que ell dirigí, junt amb el religiós escolapi Genís Samper, i que l'any 1991 fou publicat gràcies a la col·laboració d'un conjunt de religiosos que treballaren en la seva confecció. Aquesta obra, al seu moment, fou qualificada de «monumental» i el seu prologuista, el savi historiador Miquel Batllori, volgué posar de manifest que a *Catalònia Religiosa*, el seu director, Joan Bada, s'havia proposat d'assumir l'agostarada i complexa tasca «de sintetitzar la història dels religiosos i religioses des de la Catalunya carolíngia fins a 1988, articulant-hi encertadament la història general dels ordes i congregacions religiosos amb la particular que s'ha desenvolupat a Catalunya». En efecte, l'apartat introductori que l'any 1991 escriví el Dr. Bada per a *Catalònia Religiosa*, encara avui hem de considerar-lo com a una de les més completes, i més ben elaborades, síntesis que s'han escrit sobre la vida religiosa a Catalunya. Si bé en el seu projecte inicial *Catalònia Religiosa* havia de ser una col·lecció de mapes en forma d'atles, relatius a la implantació històrica de les comunitats de vida consagrada en l'àmbit territorial de les diòcesis catalanes, sense trair aquest propòsit inicial l'obra s'anà enriquint amb aportacions, no precisament cartogràfiques, que convertiren *Catalònia Religiosa* en la primera enciclopèdia sobre la vida religiosa a Catalunya.

En aquest record *in memoriam* que la *Revista Catalana de Teologia* vol dedicar, merescudament, al Dr. Bada, s'ha de fer esment de les monografies que elaborà sobre l'Església de Barcelona: *Situació religiosa a Barcelona en el segle XVI* (1970); *L'Església de Barcelona en la crisi de l'Antic Règim, 1808-1833* (1986) i, també, la història i vicissituds del *Seminari Conciliar de Barcelona, 1868-1982*, monografia publicada l'any 1983. Cal esmentar, també, els valuosos estudis de Joan Bada sobre *La Inquisició a Catalunya* (1992), sobre el clericalisme i l'anticlericalisme (2002), la magnífica visió de síntesi sobre la

Història del cristianisme a Catalunya (2005) i, sobretot, destacar la monografia que escriví sobre *La Guerra Civil i Església catalana* (1987). Tanmateix, en aquest *In memoriam* tan sols glossaré les obres que el Dr. Joan Bada publicà dins de la «Col·lectània Sant Pacià», és a dir, les seves dues tesis de doctorat i el seu darrer llegat, com a historiador, que fou publicat l'any 2011, no fa pas massa, amb el suggeridor títol de *Societat i Església catalana, cent anys entre Constitucions i dictadures (1876-1978)*, un llibre que comptà amb un excel·lent i orientador pròleg del monjo benedictí Hilari Raguer. En aquest conjunt d'estudis d'història contemporània que Joan Bada centrà en els anys 1876-1989 entre *Constitucions i dictadures* i que articulà amb una desena de capítols, se'ns volgué marcar quin fou l'itinerari de l'Església catalana des de la Constitució alfonsina de l'any 1876 fins als acords concordataris de l'Església espanyola amb el Vaticà, signats en el marc de la represa democràtica l'any 1979. Amb aquest volum, el Dr. Bada ajudà a la comprensió de cent anys, molt complexos, d'història socioeclesial que foren analitzats amb peculiar destresa, especialment els moments més convulsos i fluctuants de la història contemporània espanyola marcada per tantes, i diverses, fórmules polítiques —monarquia, dictadura militar, i república—, i que, pel que fa a l'Església de Catalunya, aquests diversos moments foren viscuts d'una manera molt pròpia.

En efecte, en aquesta darrera obra el Dr. Bada hi aportà la meticulosa anàlisi que ell efectuà sobre un conjunt de temàtiques de cabdal importància, com ara l'estudi de la llibertat religiosa en la Constitució de 1869 i les seves conseqüències; la llibertat religiosa en el marc de la Constitució alfonsina de 1876 i quina fou la reacció catòlica a través del magisteri episcopal i política escolar; els fets de la Setmana Tràgica de 1909, que inserí en la complexitat d'un accelerat context de canvis profunds que anava experimentant la societat espanyola i catalana del nou-cents. En l'opinió de Joan Bada la importància dels fets de la Setmana Tràgica no incidí suficientment en la política dels governs que s'anaren succeint a Espanya, ja que la «qüestió religiosa» seguí marcant encara una tensió social que l'any 1931 tornaria a esclatar amb la proclamació de la Segona República, que fou contestada amb un seguit de protestes de l'episcopat i dels catòlics en contra de les mesures secularitzadores dels governants republicans. Finalment, en aquest darrer llibre, el Dr. Bada oferí un magnífic repàs a la gran vitalitat de la pastoral catalana dels anys vint i trenta: el moviment bíblic i litúrgic, els moviments eclesials i l'apostolat laïcal, el Foment de Pietat Catalana i les publicacions: *El Matí*, *La Paraula Cristiana*, *Estudis Franciscans*, *El Bon Pastor*, *Catalunya Social*, *Analecta Sacra Tarraconensia*, *Criterion...* i es preguntava «si realment s'havia encertat el camí, i si l'Església catalana tenia les forces suficients per a dur-

ho a bon terme». En aquest darrer llibre també tractà, molt profundament i amb el recolzament de nombrosa documentació, a propòsit del capteniment de l'Església catòlica durant la Guerra Civil, de presentar una acurada anàlisi sobre les relacions de l'Església amb el Govern republicà i sobre l'abast de la persecució religiosa que ell esguardà «com a confluència dels dos esclats: l'alçament militar i la revolució social, i que seria un error afirmar que la guerra civil acabés l'1 d'abril de 1939. La repressió que va començar aleshores és el rastre de la guerra en la societat, massa paraules en defensa de la guerra, massa poques paraules en defensa de la pau». Cal destacar, d'aquesta darrera obra del professor Bada, l'innovador estudi sobre la «misteriosa» mort del bisbe Irurita, que el savi historiador efectuà amb minucioses recerques, pròpies de qui fou un expert investigador dels temes més complexos de la història, i que realitzà sense intenció d'atacar o de defensar res ni ningú, a través de la compilació d'unes dades, molt rellevants, que eren absolutament desconegudes sobre la darrera etapa del bisbe de Barcelona Manuel Irurita Almándo.

En la darrera part d'aquest últim llibre del Dr. Bada, hi volgué analitzar de manera molt lúcida, i amb una visió crítica molt exigent, les actituds de l'Església catòlica, a Catalunya, durant el procés democratitzador, que ell dividí en tres etapes: un període previ que va des de la celebració del Concili Vaticà II (1962-1965) a la mort del general Franco (1975), una etapa de transició que va des de la mort del dictador a la signatura dels acords concordataris (1979), i un tercer període que va de l'aplicació d'aquests acords al moment actual en el que, segons la seva visió crítica, l'Església espanyola i catalana, inexcusablement, s'hauria de reubicar.

En el llunyà 1970, amb la publicació de la seva tesi de doctorat, ja es remarcà, des de l'opinió dels més prestigiosos historiadors, que es tractava d'una obra modèlica i innovadora, elaborada amb rigor i esperit crític, que fou publicada en una circumstància —eren els darrers anys del franquisme!— on, malauradament, era força escassa la investigació històrica d'alçada referida a la història eclesiàstica a Catalunya. Davant d'un estudi seriós i rigorós com el de Joan Bada sobre la situació de l'Església de Barcelona en època tridentina, s'accentuà la seva enorme vàlua en la historiografia, ja que en la dècada dels setanta Joan Bada innovà una manera inèdita de fer història eclesiàstica, car no es limità a presentar biogràficament la figura dels bisbes de Barcelona Jaume Cassador (al llarg dels anys 1546-1561) i Guillem Cassador (durant els anys 1561-1570), sinó que, tal com és propi dels historiadors seguidors de la metodologia més exigent de rigor crític, en aquest treball de joventut presentat com a tesi de doctorat, reeixí a situar adientment la figura dels bisbes dins de l'ambient sociopolític de la diòcesi i ciutat de Barcelona, amb un esment

de la densitat de població, un estudi de la divisió en parròquies, l'anàlisi de la distribució de les cases religioses, la presentació de les devocions usuals i llibres de pietat, l'estudi de l'abast dels problemes suscitats pel bandolerisme, les incursions turques a les costes i la immigració francesa, per tal de situar i d'il·luminar la presència del bisbe de Barcelona a Trento i, sobretot, la seva posterior acció reformadora a la diòcesi barcelonina.

Alguns anys després, amb la publicació l'any 1986 de la segona tesi de doctorat defensada per Joan Bada a la Universitat de Barcelona l'any 1984 sota el guiatge Dr. José-Manuel Cuenca Toribio —important investigació que se centrà en l'estudi de l'acció pastoral del bisbe de Barcelona Pau Schar i que es pogué llegir en el llibre *L'Església de Barcelona en la crisi de l'Antic Règim (1808-1833)*— fou analitzat el període en què es gestà la crisi de l'Antic Règim en el camp eclesiàstic. En aquest estudi s'esbrinaren quines foren les incidències i els reflexos d'aquesta crisi en el marc de l'Església de Barcelona. El Dr. Bada, amb el seu estudi, ens féu adonar de la presència dels primers gèrmen del que, posteriorment, s'anomenaria la «qüestió social», ja que en les pastorals del bisbe Schar, tot i la preocupació per l'educació i la vida pastoral i parroquial que mostrà el prelat, no hi foren tractats els nous problemes que havia d'afrontar la societat barcelonina en el camp dels costums i del treball, justament en el moment en què començava a fer fallida l'Antic Règim.

Seria massa llarg voler glossar, ara, l'abast i el gran valor de tota l'aportació de Mn. Joan Bada a la història eclesiàstica de casa nostra, i voldria cloure aquest *in memoriam* amb una referència extreta de la nota necrològica que el seu antic deixeble, i ara professor a la Universitat Autònoma de Barcelona, Dr. Ignasi Fernández Terricabras, publicà en el setmanari *Catalunya Cristiana*, i on definí bellament el Dr. Bada com a un «savi historiador i home d'Església compromès». Sí, un eclesiàstic molt ben format que mai no dubtà d'aixecar lleialment la veu crítica davant d'aquelles decisions pastorals que trobava poc encertades, o bé que li semblaven en desacord amb l'esperit del Concili Vaticà II. Que els seus estudis fructifiquin i que el Bon Déu li vulgui premiar el seu amor i entrega a l'Església!

Valentí SERRA DE MANRESA